

CLAUS GRYMER

Faderen, sønnen
og nåden

Roman

CLAUS GRYMER

FADEREN,
SØNNEN OG
NÅDEN

FOKAL

*Størst var den nåde, vi gav videre til hinanden.
Den levede vi på. Nu kan det endelig siges.*

LYSENDE I TÅGEN

Det ville være forkert at skrive, at jeg havde et meget nært forhold til min far. Men det ville være lige så forkert at skrive, at jeg ikke havde det.

En skumrende dag i november gik vi tur. Det var tåget. Træerne langs skovvejen skinnede sorte og våde. Vi sagde ikke ret meget. Det gjorde vi sjældent, når vi gik ture. Alligevel følte jeg, at vi havde en slags kontakt. Eller var det en illusion? Måske befandt far sig i virkeligheden et andet sted, i en anden verden, sin egen. Det gjorde han ofte, fornemmede jeg.

Men heller ikke dette var jeg sikker på, havde ingen idé om, hvad det i givet fald var for en verden, han befandt sig i. Jeg vidste kun, at det var én, som jeg tilsyneladende ikke havde adgang til. Hans tavshed kunne være lige så tæt og uigennemtrængelig som tågen den pågældende dag. Vi kunne næsten blive væk for hinanden. Det var naturligvis en overdrivelse. Alligevel rummede

den måske en sandhed. For *var* vi sammen? Eller lod far bare, som om han gik ved siden af mig, skønt han måske i virkeligheden slet ikke var der?

Ganske vist hørte jeg, at han sommetider rømmede sig, det havde han det med at gøre, når han egentlig gerne ville sige et eller andet, men ikke kunne tage sig sammen til det, et eller andet, som han muligvis tænkte over og nu overvejede, om han skulle inddrage mig i. Eller var dette, at han rømmede sig, måske et udtryk for noget helt andet – for indadvendt koncentration? I så fald ville han måske helst, at jeg fortsat lod det meste af mig selv blive inde i tavsheden.

Men uanset både det ene og det andet – og mere endnu – holdt jeg af at gå ture sammen med ham. Jeg kunne ikke lade være med at føle, at vi – trods alt – havde en slags kontakt. Jeg syntes, at jeg kunne mærke det, uden at være i stand til at forklare det nærmere. Kunne han også mærke en kontakt mellem os? Eller søgte hans tanker og følelser i en helt anden retning?

Jeg bemærkede, at vi nærmest bevægede os i takt. Ikke at vi havde talt om det. Nej, det havde vi ikke. Måske var det bare noget, vi gjorde, helt automatisk. Hvad betød det – hvis det altså betød noget? Kunne man gå i takt uden at være fælles om mere end takten?

Irriteret sparkede jeg til en sten, ret hårdt, men far bemærkede det vist ikke. Og hvad så? At jeg sparkede til en sten var jo ikke ligefrem det mest interessante, man kunne forestille sig. Og mere interessant blev det ikke af, at jeg havde sparket til den nu borttrillende sten – der

.....

allerede næsten var forsvundet i tågen – fordi jeg var irriteret. Den del af sparket registrerede han ikke. Som om jeg kunne forvente det.

Hvad skulle alle mine overvejelser til for? Frustrationen over deres nyttesløshed var årsagen til min irritation. Var det virkelig ikke nok, at vi hyggede os? Det var da en hel del mere end ingenting, forekom det mig. Hvis det altså var rigtigt, at vi hyggede os. Jeg gjorde det selv det meste af tiden, når vi gik ture. Det syntes jeg. Og ikke kun fordi jeg *ville* synes det. I grunden var det, som om jeg ikke kunne lade være. Hvorfor dog så spekulere mere over det? Sådan tænkte jeg, samtidig med at jeg blev ved med at spekulere over det.

Men hvad med far? Hyggede han sig også? Det var stort set altid ham, der foreslog, at vi skulle gå tur. Men hvor meget kunne jeg lægge i det? Muligvis gjorde han det mest af pligt. Mor bebrejdede ham sommetider, at han holdt sig for meget for sig selv – bag dobbeltdørene inde på sit lille, tilrøgede præstekontor. Det kunne være, at han havde fået dårlig samvittighed, eller at mor direkte havde sagt til ham, at han burde tage sig mere af sine børn. Hvis det var på den måde, det foregik, ville jeg helst være fri for turene. Jeg kunne sagtens klare mig uden, skulle han vide. Men passede det? *Kunne* jeg klare mig uden?

- Trist vejr, sagde jeg.
- Sådan er november.
- Trist, trist.

- Jeg ved nu ikke. Faktisk synes jeg, at denne måned har sin egen poesi ... noget overset ... men alligevel ... poesi af den melankolske slags.

- Synes du?

- Undrer det dig?

- Jeg ved ikke ... Men næh ... ikke rigtigt.

Skulle sandheden frem – men det vidste jeg ikke, om den skulle – havde jeg nogle tanker om november, der lignede fars. De hørte vel – mente jeg – til den slags, som voksne talte om. Og med mine seksten år opfattede jeg ikke mig selv som voksen. Og far gjorde det formodentlig langt mindre. Og derfor fandt han mig måske ikke gammel nok til at tale med mig om novembers melankolske poesi.

Imidlertid var jeg sikker på, at jeg forstod, hvad han mente. Men derved afslørede jeg måske netop tilstedeværelsen af en naivitet, der understregede, hvor langt jeg var fra at være voksen.

Jeg var begyndt at skrive, meget hemmeligt, det var i hvert fald meningen. På et tidspunkt gjaldt det en historie om en dreng, der stak af hjemmefra. Jeg lod den foregå på en diset dag i november, en sådan anså jeg for at være en passende dyster baggrund for drengens oprør, men beskrivelsen af dagens grå, slørede stemning antog en noget anden karakter end beregnet, nærmest en poetisk. Det, far havde sagt, var ikke langt fra at udtrykke,

.....

hvad jeg også selv mente, faktisk gjorde han det mere tydeligt, end det indtil da havde været for mig selv.

En dag, han uventet kom ind på mit værelse, sad jeg og klaprede på min lidet diskrete rejseskrivemaskine. Anskaffelsen af denne var for mig en afgørende begivenhed. En skrivemaskinetekst så ud af betydeligt mere end noget, der bare var skrevet med blyant i et kladdehæfte fra skolen. Synet af et maskinskrevet ark, der ikke var langt fra at ligne en trykt bogside, fristede mig ofte til dristige forhåbninger. Hvorfor skulle det ikke være muligt for mig at begå et mesterværk? Ganske vist havde et af mine idoler, Soya, i et interview erklæret det for umuligt for en forfatterspire på min alder at skrive et mesterværk. Jeg skulle vise ham, at han tog fejl, men kunne desværre ikke altid udelukke, at jeg i stedet ville bekræfte ham i, at han havde ret.

Far spurgte: - Har du stil for?

Jeg mumlede et eller andet. Tilsyneladende forstod han, at han burde afholde sig fra at komme nærmere ind på, hvad det var, jeg havde gang i. Og han havde ganske ret. Han skulle lade være med at blande sig. Jeg ville ikke have det. På den anden side ville det ikke gøre mig noget, hvis han udviste bare en lille smule interesse for det, som han ikke måtte vide, hvad var.

Han fortsatte: - Fungerer skrivemaskinen tilfredsstillende?

Rent teknisk gjorde den. Men selvfølgelig fattede han ikke noget som helst af, at den fysiske funktionsdyg-

tighed kun var en lille del af, hvad det virkelig drejede sig om.

- Ja, sagde jeg køligt.

- Kan du finde ud af at skifte farvebånd?

- Det er ikke nødvendigt endnu, svarede jeg, forundret over hans kendskab til fænomenet farvebånd. Selv havde han vist end ikke overvejet at gå over til skrivemaskine og skrev sine prædikener med en langsom fyldepen. Heller ikke en kuglepen var noget for ham. Han var rodfæstet i konservatisme. Det følte jeg mig forpligtet til at være forarget over. Jeg ved ikke, om det lykkedes.

- Lyden af skrivemaskinen er hyggelig, sagde han.

Så kunne de andre i huset altså høre, at jeg skrev. Risikoen – eller muligheden – for dette havde da også strejft mig. Jeg kunne ikke komme til klarhed over, hvad jeg mente om, at jeg selv bidrog til afsløringen af det, der egentlig skulle være hemmeligt. Men når jeg nu havde fået skrivemaskinen, måtte jeg jo også bruge den. Så kunne de andre tænke, hvad de ville. Måske var det lige meget, hvad de tænkte, måske var de endda stolte over, at de havde en klaprende forfatter boende oppe på loftsværelset.

- Vi må godt aflevere maskinskrevne stile, sagde jeg.

- Så er det måske det, vi kan høre i det meste af huset.

- Kan I da det?

Jeg spurgte uden helt at vide, om jeg lød forskrækket eller forhåbningsfuld.

- Det er ikke meget galt, sagde han.

.....

Han havde stillet sig ved siden af mit skrivebord. Men så vidt jeg kunne skønne, var hans blik ikke rettet mod papiret i maskinen. For en sikkerheds skyld drejede jeg dog på valsen, så det blev trukket ned i skjul. Blev han fornærmet over, at jeg hindrede ham i kontakt med mine ord? Næppe. I grunden regnede jeg med, at han forstod mig. Grunden til, at jeg regnede med det, kunne jeg ikke gøre rede for. Det var, som det var. Og vist nærmest som jeg ønskede. Andet havde jeg ikke at sige om den sag. *Var* der mere at sige?

- Maskinskrevne stile ... Det er nok en fordel for din lærer, sagde han.

Jeg havde bøjet mig ind over maskinen, som om jeg ville bruge også kroppen til at skjule mine hemmeligheder. Ganske overflødigt. Jeg erkendte det absurde i min krampagtige stilling, men ændrede den ikke. Tillod dog en anelse af et smil, men sagde ingenting. Var klar over, at hans bemærkning var en hentydning til min håndskrift, der just ikke udmærkede sig ved læselighed. Det gjorde hans heller ikke.

- Jeg beklager, at du har arvet min »klo«, sagde han.

- Det har du ret i.

- Men det ville nok hjælpe, hvis du spidsede dine blyanter noget tiere.

- Det skulle du også selv gøre.

- Man spidser ikke en fyldepen.

- Men du har jo også blyanter. Og dine ligner mine temmelig meget. Jeg har sommetider lånt en af dem. Det er som at skrive med en kost.

- Var det ikke, hvad en af dine lærere beskyldte dig for at gøre?

Jeg hørte en antydning af skælmeri i hans stemme. Samt af varme. Ikke mindst af varme. Det måtte jeg – en anelse modvilligt – indrømme.

Han sagde: - Vi ligner nok også hinanden på dette punkt. Beklager. Jeg kan ikke gøre for det.

- Hvem kan så?

- Jeg påtager mig gerne ansvaret. For det hele.

- For hele mig? Det var ikke så lidt ... Men hvad er du egentlig kommet herop for?

Det sidste blev sagt med en anelse utålmodighed. Om det var, hvad jeg virkelig følte, lod jeg stå hen. Måligvis var det ikke. Jeg måtte i hvert fald indrømme, at jeg kunne lide at tale med ham på den måde, som vi just da gjorde.

- Ja, du må undskylde, at jeg forstyrrer, svarede han.

Hørte jeg ironi? Mente han, at det, jeg lavede, nok var så betydningsløst, at en afbrydelse ikke kunne have krav på at blive betegnet som en forstyrrelse? Gav det mening at tale om forstyrrelse, hvis den, der blev afbrudt, var ved at skrive noget, der ikke duede? Så var det vel snarere en slags velgerning. Var det noget i den retning, han mente med sin eventuelle ironi?

- Jeg vil bare sige, at mor og jeg tager et smut til Nykøbing, sagde han.

Stadig spor af ironi? Tilsyneladende ikke.

- Nå.

- Vil du med?

.....

- Nej.
- Du har måske travlt?
- Det har jeg ikke tænkt over.
- Skriver du stil?
- Det tror jeg ikke.
- Tror?
- Jeg skriver ikke stil.
- Jamen, så kører vi, sagde han.
- Nå.

Det dryppede og sivede fra de sorte træer langs skovvejen, ad hvilken far og jeg gik. De fjerneste af træerne forsvandt næsten i den tågede skumring.

Far sagde: - Jeg synes, at der er noget dulmende ved en dag som denne, ved et vejr som dette. Noget beroligende Men det er nu altid beroligende at gå i skoven. Det er sundt for sjælen. Så måske var det i virkeligheden skovarbejder, jeg skulle have været.

- En upraktisk og fummelfingret skovarbejder ... det er vist ikke lige sagen.

- Er jeg så slem?
- Hvad mener du selv?
- Du har nok ret.
- Stryg bare »nok«.
- Jeg stryger »nok« ... Er du så tilfreds?

Han smilede næppe, da han sagde det. Men det var, som om hans stemme gjorde det. Inde i tågen. Smilede bare en lille smule. Hans øjne gjorde nok også. Jeg vidste

nøje, hvordan de så ud, når der var et lille smil et sted dybt inde i dem.

Han lo aldrig. Jeg vidste ikke af, at jeg nogensinde havde hørt ham le. Jeg ler heller ikke selv. Da en skolekammerat engang gjorde mig opmærksom på dette, tænkte jeg på far. Og på, at vi i denne forbindelse – og tillige i flere andre – gebærdede os på samme måde.

Jeg kunne ikke udelukke, at bemærkningen fra min kammerat var kritisk ment. Men da det var en kritik, jeg i så fald skulle dele med far, accepterede jeg den gerne. Men nogle af de egenskaber, vi var fælles om, var jeg ikke i stand til at acceptere. Jeg forfulgte dem ofte hos far uden at være opmærksom på, at jeg lige så godt kunne have forfulgt dem hos mig selv. Og burde have gjort det.

Mens vi gik, tænkte jeg på det, jeg i novellen om den bortløbne dreng havde forsøgt at skrive om min glæde ved november, kredsende om det samme som far, om tågen og det slørede, det skumrende, de nøgne træer. Intet i den pågældende sekvens røbede, at den var skrevet af et ungt menneske. Skulle en udenforstående komme med et bud på forfatterens alder ville det ikke lyde på et ungt menneske.

Min mor sagde sommetider, at far aldrig havde været ung. Det har jeg heller ikke selv. Jeg kunne slet ikke finde ud af at være ung. Og mens jeg formelt var det, bevægede mine penneprøver sig – ligesom mine skriverier siden hen – først og fremmest blandt gamle mennesker. Det var blandt dem, jeg følte mig hjemme. Far havde åbenbart haft det på samme måde. Han havde fortalt, at han i en

alder af ti havde skrevet et digt om alderdom, om gamles ensomhed. »Omkring mig bliver der så øde«, citerede han fra digtet.

Jeg overvejede, om jeg skulle fortælle ham, at jeg i den historie, han ikke vidste, at jeg skrev på, havde erfare, at jeg var enig med ham i synet på november. Måske ville det glæde ham. Faktisk troede jeg det. Når jeg alligevel valgte at tie, var det vel udtryk for en slags oprør mod ham, et meget behersket oprør. Alt mellem os – med en enkelt drastisk undtagelse – holdt sig inden for det stramt beherskede.

Også i fars sene år kunne jeg på denne måde forholde mig til ham med en vis trods. Som om jeg ville straffe ham. Men straffe ham for hvad? For at have nogle egenskaber som jeg genfandt hos mig selv? Jeg syntes, at vi begge var for vage – at vi manglede faste holdninger, lidenskab. At vi var for ligeglade – og kun formåede at engagere os i noget, der havde direkte konsekvenser for os selv. Uden at blive indignerede kunne vi høre om krigsforbrydelser i fjerne dele af verden – men heftigt indignerede blev vi, hvis vi blev udsat for tildragelser, der hindrede os i at gennemføre vores daglige middagssøvn. Denne var nærmest »hellig« for os. Engang far var i Aalborg, lejede han et hotelværelse med det ene formål at sove til middag. Folk, der hørte om det, grinede. Jeg gjorde vist også. Ikke desto mindre forstod jeg ham. Og kunne ikke udelukke, at det hotelværelse også kunne være bestilt af mig.

I virkeligheden var min trods lige så meget rettet mod mig selv som mod far. Indimellem kunne jeg føle, at det hele blev for meget, når vi var sammen. Eller snarere for lidt. For eksempel ved familiesammenkomster. Jeg følte, vi i hinandens selskab udgjorde et lavtryk. Ofte registrerede jeg, hvordan han søgte mig, gerne ville være i nærheden af mig, tale med mig. Når jeg så endelig lod det lykkes for ham, kneb det gerne med at finde noget at tale om. Naturligvis var der vejret, det kunne altid sikre os en midlertidig beskyttelse mod tavsheden – hvad vi da også benyttede os af. Ingen af os holdt sig tilbage på dette punkt. Formodentlig havde vi det lige dårligt med, at det var nødvendigt.

Jeg følte mig skyldig i den armod, der herskede mellem os, fandt det usselt, at jeg var over for far, som jeg var. Jeg burde ikke undgå ham – hvad jeg næsten gjorde. Jeg burde komme ham i møde og tænkte på, hvor meget det ville have glædet ham. Samtidig var jeg bevidst om, hvor lidt der skulle til for at glæde ham. Men selv »lidt« var åbenbart for meget for mig.

Flere gange sagde han til mig, at jeg var en god søn. Havde jeg virkelig gjort ham så nøjsom, at han selv troede på det? Eller var hans påstand en slags bøn om, at jeg ville gøre hans ord sande? I så fald en ganske forgæves bøn.

Jeg fandt det for sølle med vores tilbagevendende snak om vejret. En far og hans søn burde have noget mere relevant at tale om. Ellers var der noget galt. Og det var der vel på en måde også. Men det udelukkede ikke, at der også var noget mellem os, der var godt. Og det var der.

For – endelig – at sige det rent ud: Det var kærlighed. Et ord, der var alt for stort til os. Det rette ord var det imidlertid alligevel. Men vi brugte det aldrig, var end ikke i nærheden af det. Jo, far var i sine prædikener. Og jeg i mine skriverier. Men der var langt mellem vore hverdage og vore så at sige »officielle« tilkendegivelser.

Kan kærlighed ikke komme til udtryk via snak om vejret? Jeg tror det. Det eneste afgørende er ikke arten af et samtaleemne, afgørende er først og fremmest den måde, man taler om det på. Om der er hjerteslag i ordene. Man kan såmænd opnå fin kontakt blot ved for eksempel at udveksle sammenlignende iagttagelser af den igangværende sommer og de nærmeste foregående. Meget næsten personligt kan siges derom, når viljen til nærvær er til stede. Og – når det drejer sig om far og søn – kærlighed.

Men som ung var jeg så frustreret over den evindelige vejrsnak, at jeg lukkede af for den. Mine kommentarer til fars variationer over temaet var for det meste lakoniske og ofte tillige kølige. Afvisende. Var det ved en større sammenkomst, vi mødtes, overlod jeg ham kun en lille del af min opmærksomhed. Men størstedelen af tiden afsøgte jeg mulighederne for et mere inspirerende samvær. Når jeg mente at have fundet et sådant, blev jeg ikke nødvendigvis skånet for synet af far, der svigtet sad og faldt sammen, uden kontakt med nogen. Og endnu værre: Han så ud, som om at han havde opgivet at komme i kontakt med nogen. Kun den trætte alderdom var tilbage. Tomheden, det matte blik. Jeg tænkte, at jeg burde hjælpe ham, velvidende at jeg ikke ville gøre det.

Jeg mindes sommerhavemøder i præstegården i min barndom. Møder, hvor far med selvfølgelig autoritet udfyldte værtsrollen. En høj, maskulin mand med styr på tingene og øjne der gnistrede, han var veloplagt og munter, snart henvendte han sig til den ene, snart til den anden. Det var tydeligt, at folk holdt af at tale med ham. Nogle af dem virkede ligefrem taknemmelige over nærkontakten med præsten. Ja, han havde det godt med sin menighed. Jeg iagttog ham på afstand, stolt over at være hans søn, stolt, mens jeg passede mig selv, det havde jeg det godt med – vidste jo, at jeg ikke var ladt i stikken. Det var jeg aldrig. Mange år senere var det far, der passede sig selv, det havde han det ikke godt med. Han vidste, at han var ladt i stikken. Af mig.

Skumringstågen, lyden af det sivende og dryppende. I et sort træ et enligt æble. Som en måne.

Jeg gik langsommere, betragtede det, standsede næsten og vendte ansigtet mod det.

- Et smukt syn, sagde far.

Jeg havde tænkt det samme. Mine tanker talte med fars stemme. Sådan følte jeg.

- Bestemt.

Nu stod vi begge stille. Det var, som om et lys fra æblet strømmede ned over os. En Lloyd duvede hylende forbi. Det var Frede Soldat – sådan blev han kaldt, fordi han som ung var deserteret fra soldatertjeneste. Far vinkede til ham. Frede Soldat undrede sig nok, tænkte jeg.

.....

Undrede sig over, at vi stod dér i den tågede skumring og gloede mærkeligt op på et træ. Havde jeg stået der alene, ville det have virket forkert. Men ikke sammen med far. Jeg var sikker på, at Frede Soldat mente det samme. Også selvom jeg kunne høre, at han et øjeblik sagtnede farten en anelse, som om han overvejede at standse. Men så hørte jeg, at han igen – i al beskedenhed – speedede op. Bilen lød som en arrig pekingeser.

- Du kunne måske skrive om det, sagde han.

- Skrive?

- Ja.

- Mener du i en stil?

- Ikke nødvendigvis ... Du skriver vel også andet ...

Gør du ikke?

Jeg rømmede mig, lod så stille ordene sive ud i tågen:

- Måske sommetider.

- Digtere har vist noget for med månen, sagde far.

- Jeg er ikke digter.

- Er du ikke?

Naturligvis. Det var det, jeg levede for.

- Det tror jeg ikke, sagde jeg.

- Dine stile er velskrevne.

- Det ved jeg ikke noget om.

- Så er det godt, at andre gør ... Mange var glade for at læse det lille stykke, du havde i avisen. Det var også fint.

Det var en prosalyrisk skildring af det frembrydende forår, mild grødefuld regn og den gode duft af jord og

græs. Det var far, der havde sørget for, at teksten blev trykt i Morsø Folkeblad.

Han opbevarede udklippet i sin tegnebog. Når vi havde gæster, fandt han det sommetider frem og læste det op. Og efterhånden var det, som om teksten ikke alene var min, men også hans. Jeg følte, at vi var sammen, når han læste den op.

- Jeg har næsten glemt, hvad det var, jeg skrev, sagde jeg.

- Det er godt med dig!

Jeg næsten smilede. Far ligeså – kunne jeg høre.

Øjeblikket var fyldt med mildhed. Det enlige æble lyste ud i tågen og skumringen.